

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 2 ห้องเรียน โรงเรียนเดชาสมุทร ศรีราชา ชลบุรี สังกัดสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 ห้องเรียน สุ่มมา 2 ห้องเรียน 2) การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จับฉลากเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 50 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบทดสอบปรนัย ให้เลือกตอบและมีหลายตัวเลือก (Multiple Choices) มี 3 ตัวเลือก ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .29 ถึง .77 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .87 ส่วนแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบบันทึกคะแนน โดยใช้คะแนน (Scoring Rubric) หากค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต 2 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI (Burry-Stock, 1996, p. 256) ได้ค่า RAI เท่ากับ .92 ซึ่งเป็นค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกตอยู่ในระดับสูง สามารถนำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ และแบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบทดสอบปรนัยมี 3 ตัวเลือก พร้อมมีรูปภาพให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .35 ถึง .75 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94 ซึ่งการประเมินครอบคลุมจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมปิฎก (2540 ข, หน้า 41) ที่ให้แนวคิดว่าจะต้องพัฒนาจริยธรรมหลักแล้วจริยธรรมอื่น ๆ ก็จะพัฒนาด้วย ในลักษณะของความสัมพันธ์ อาศัย เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน หรือบูรณาการจริยธรรมนั่นเอง และการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พิจารณาจากค่า t – test for Dependent Samples และระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมพิจารณาจากค่า t – test for Independent Samples และวิเคราะห์ความแปรปรวนจากค่า ANOVA, ANCOVA โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลของการศึกษาจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นการจัดเตรียมเพื่อกำหนดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ จากความข้อคำถามของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความมีวินัย ความเมตตา กรุณา ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามัคคี ความยุติธรรม ความอดทน ความมีเหตุผล ความเชื่อฟัง ความเสียสละ เพื่อส่วนรวม ความมีมูทิดา ความเชื่อว่าตนมีความสามารถทำอะไรได้ ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมี และการมีจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนจริยธรรมที่มีความสำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย ตามลำดับ

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทั้งประกอบและรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการ พบว่า หลักสูตรบูรณาการควรมีองค์ประกอบ ประกอบด้วย ดังนี้ หลักการและเหตุผลของหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตรบูรณาการ โครงสร้างของหลักสูตรบูรณาการ กระบวนการเรียนการสอนและการวัดผลและประเมินผล การบูรณาการการเรียนการสอนใช้รูปแบบการสอดแทรก (Infusion) และรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการเป็นแบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ที่เกิดจากนักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำเอง (Active Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Self - Directed Learning) โดยใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ การเรียนการสอนเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยการให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงการกระทำ การดำเนินการ การสรุปมากกว่าครู

2 ผลการสร้างหลักสูตรบูรณาการ

การสร้างหลักสูตรบูรณาการครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลสรุปจากการที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในขั้นที่ 1 มากำหนดเป็นเค้าโครงหลักสูตร โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตร คือ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ วัตถุประสงค์ของหลักสูตรบูรณาการ แผนการดำเนินงานกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรใน

ขั้นของการร่างรูปแบบหลักสูตรของ เกศริน มนูญประเสริฐ (2544, หน้า 95 - 99) ที่ประกอบด้วย ปัญหาและความสำคัญ หลักการ เป้าหมาย จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา สื่อ และการประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543, หน้า 77 - 80) ที่ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล โครงสร้างหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ และการวัดผล และประเมินผล

ผลการประเมินคุณภาพของหลักสูตรบูรณาการของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการนำแบบประเมิน ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ความสอดคล้องของเค้าโครงหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยการประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 3 ด้าน ผลจากการประเมิน พบว่า ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยของคุณภาพหลักสูตรเท่ากับ 10.06 ซึ่งถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพสูงหรือดีมาก ด้านกระบวนการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยของคุณภาพหลักสูตรเท่ากับ 9.88 ซึ่งถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพปานกลาง หรือใช้ได้ และด้านการวัดผลและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยของคุณภาพหลักสูตรเท่ากับ 10.87 ซึ่งถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพสูง หรือดีมาก เมื่อดูภาพรวมองค์ประกอบของหลักสูตรบูรณาการแล้ว พบว่า มีค่าเฉลี่ยของคุณภาพหลักสูตรเท่ากับ 10.27 ซึ่งถือว่าหลักสูตรมีคุณภาพสูงหรือดีมาก สามารถนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้ และผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง เพื่อให้เค้าโครงของหลักสูตรบูรณาการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนของเครื่องมือประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และแบบวัดเจตคติเชิงจริยธรรม สำหรับการประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีค่า *IOC* อยู่ในช่วง .80 - 1.00 และ *TOC* ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมมีเท่ากับ .99 ซึ่งเป็นค่าแสดงความเหมาะสมที่มีค่าสูง มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง .29 - .77 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .87 การประเมินความสอดคล้องของแบบวัดเจตคติเชิงพฤติกรรมของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีค่า *IOC* อยู่ในช่วง .60 - 1.00 และค่า *TOC* ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมมีเท่ากับ .84 ซึ่งเป็นค่าแสดงความเหมาะสมที่มีค่าสูง และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94 ส่วนแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีค่า *RAI* เท่ากับ .92 ซึ่งเป็นค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกตจำนวน 2 คน

การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรบูรณาการก่อนนำไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขใน ส่วนของหลักการและเหตุผล โดยเพิ่มเติมความจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ปรับปรุงภาษาที่ใช้ ปรับจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้โดยเพิ่มบทบาทของผู้เรียนมากกว่าครู หรือนำผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถวัดผลและประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลาที่ใช้จัดกิจกรรม และได้หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งนำไปทดลองใช้

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ

ผลการนำหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 ผลการศึกษานำร่อง เมื่อนำหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ไปทดลอง ใช้เพื่อความเป็นไปได้ของหลักสูตรกับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนคาราสุมทร ศรีราชา ชลบุรี ภายหลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแล้ว ผู้วิจัยประเมินความเหมาะสมของการใช้หลักสูตร พบว่า ภาพรวมของหลักสูตรบูรณาการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก

3.2 ผลการทดลองใช้หลักสูตร นำหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนคาราสุมทร ศรีราชา ชลบุรี ได้ผลดังนี้

3.2.1 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรม ดังนี้

3.2.1.1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียน พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับ 18.62 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.79 คะแนนและด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 18.51 คะแนนตามลำดับ และค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองเท่ากับ 26.46 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.23 คะแนนและด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.07 คะแนนตามลำดับ ซึ่งค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองทั้งสามด้าน แสดงว่า การใช้หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ในกลุ่มทดลองมีผลต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาสังเกตจากมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้นและสามารถเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมและมีเจตคติเชิงจริยธรรมเพิ่มสูงขึ้น

3.2.1.2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียน พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับ 16.94 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.83 คะแนนและด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.03 คะแนนตามลำดับ และค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองเท่ากับ 20.22 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.16 และด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 19.31 คะแนนตามลำดับ ซึ่งค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งสามด้านแต่ถ้าดูจากผลพัฒนาของแต่ละด้าน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (+3.28) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม (+ 0.33) และเจตคติเชิงจริยธรรม (+ 2.28) แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ในกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนแตกต่างกันเล็กน้อย หรือเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย

3.2.1.3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนไม่แตกต่างกัน ทั้งค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ยกเว้นค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติเชิงจริยธรรม แสดงว่า นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมใกล้เคียงกัน

3.2.1.4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 หลังการทดลองของกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับ 26.46 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.23 คะแนนและด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.07 คะแนน ตามลำดับ และกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากับ 20.22 คะแนน ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.16 คะแนน และด้านเจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 19.31 คะแนนตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน ซึ่งกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมในทุกด้าน

4. ผลการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

4.1 ผลการประเมินหลักสูตร

4.1.1 การประเมินค่าของหลักสูตรบูรณาการว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบปูซองค์ Puissance Measure (P.M.) ซึ่งเป็นการประเมินก่อนนำไปใช้จริง เพราะเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับหลักสูตรที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ ที่วิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญตัดสินหลักสูตรว่าอยู่ในระดับใด ซึ่งผลการประเมินหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญมีค่า P.M. เท่ากับ 10.27 ซึ่งสรุปตามเกณฑ์

ระดับใด ซึ่งผลการประเมินหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญมีค่า P.M. เท่ากับ 10.27 ซึ่งสรุปตามเกณฑ์ การประเมินได้ว่า เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพสูง หรือดีมาก และเมื่อแยกรายด้าน พบว่า มีค่า P.M. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.06 ด้านกระบวนการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.88 และด้านการวัดผลและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.87 ซึ่งผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง อธิบาย พฤติกรรมของผู้เรียนที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เข้าใจและสังเกตได้ กระบวนการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและการวัดผลและประเมินผล ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การวัดผลและประเมินผล ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้ พฤติกรรมการเรียนรู้ในชั้นสูง เช่น การสร้าง การอธิบาย การจำแนก การประยุกต์ใช้และใช้รูปแบบ การเรียนรู้ในระดับสูง เช่น ความรู้แบบผสมผสาน แนวคิด หลักการ ปัญหา ซึ่งผลการศึกษาวิจัยใช้ รูปแบบเทคนิคปยุซองค์ (ใจทิพย์ เชื้อรัตพงษ์, 2539, หน้า 16) กล่าวว่า หลักสูตรที่มีค่า P.M. ตั้งแต่ 10 - 18 หลักสูตรมีคุณภาพสูงหรือดีมาก

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ให้ปรับการเขียนจุดประสงค์ ควรปรับ ไปเน้นที่ บทบาทพฤติกรรมของผู้เรียนให้มากขึ้น โดยการปรับเปลี่ยนจากคำว่า “ครู” ไปเป็น “นักเรียน” เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ควรมีการปรับการเขียนคำให้เน้นบทบาทนักเรียนมากกว่าครู ควรระบุให้ชัดเจนว่า นักเรียนแสดงพฤติกรรมอะไร เกี่ยวกับอะไร ปรับลดเนื้อหาสาระลงเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ได้ทันเวลาที่วางไว้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

4.1.2 ผลการประเมินหลักสูตร เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ในการพิจารณาคุณภาพ ของหลักสูตร พบว่า หลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมเชิง จริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ เจตคติเชิงจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

4.2 การปรับปรุงหลักสูตร หลังจากรวบรวมข้อมูลจากการประเมินคุณภาพของ หลักสูตรบูรณาการ ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินเค้าโครงหลักสูตรและข้อคิดเห็นของ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้ เขียนสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ โดยให้ สอดคล้องกับความต้องการเสริมสร้างและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนที่ได้จากการสำรวจใน ขั้นที่ 1 ปรับปรุงภาษาด้านเนื้อหาโดยใช้ถ้อยคำที่กระชับและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ปรับปรุง จุดประสงค์การเรียนรู้ให้เห็นชัดว่าต้องการให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมด้านใด ปรับปรุง

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะกับวัยพัฒนาการของนักเรียน ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้และปรับลดเนื้อหาสาระลงเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทันเวลาที่วางไว้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

หลังจากปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1.1 การศึกษาจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นการเตรียมเพื่อกำหนดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ โดยมีขั้นตอนการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ศึกษาแนวโน้มวิเคราะห์สังเคราะห์สรุปเป็นจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 และกำหนดกรอบประเด็นคำถามเพื่อจัดทำแบบสอบถาม การกำหนดผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยเลือกโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ และคณาจารย์ที่มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนที่สอนในระดับอุดมศึกษา จำนวน 17 ท่าน ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดของแมค มิลเลน ที่พบว่า เมื่อจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไป จะทำให้อัตราคาดเคลื่อนน้อยที่สุด (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2528, หน้า 93) และจะทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครบถ้วน มีความแตกต่างกันตามความต้องการจำเป็นมากที่สุด

ผลของการศึกษาจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นการเตรียมเพื่อกำหนดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ จากข้อคำถามของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 คือ จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ จริยธรรมด้านความรับผิดชอบ จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย จริยธรรม

ด้านความมีวินัย จริยธรรมด้านความเมตตากรุณา จริยธรรมด้านความมีมนุษยสัมพันธ์ จริยธรรมด้านความสามัคคี จริยธรรมด้านความยุติธรรม จริยธรรมด้านความอดทน จริยธรรมด้านความมีเหตุผล จริยธรรมด้านความเชื่อฟัง จริยธรรมด้านความเสียสละเพื่อส่วนรวม จริยธรรมด้านความมีมูทิตา จริยธรรมด้านความเชื่อว่าตนมีความสามารถทำอะไรได้ จริยธรรมด้านความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมี และจริยธรรมด้านการมีจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนจริยธรรมที่มีความสำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ จริยธรรมด้านความรับผิดชอบ และจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและจำเป็นในการพัฒนาจริยธรรมและค่านิยมเชิงจริยธรรมสำหรับเยาวชน (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 53) ซึ่งประกอบด้วย การฝึกลัทธิธรรม ความรับผิดชอบ การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติสัมปชัญญะ และความเกรงกลัวและละอายต่อบาป และสอดคล้องกับเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาจริยธรรม (ตำเร้ง บุญเรืองรัตน์, 2544, หน้า 60; เสริมศรี ไชยศรี, 2539, หน้า 132 - 133; สายสุริ จิตกุล, 2523, หน้า 140 - 141) ซึ่งสรุปความได้ว่านักเรียนควรได้รับการพัฒนาจริยธรรม โดยพิจารณาถึงความต้องการและจำเป็นของสังคม ให้มีจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ เมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วิเชียร อินทรสมพันธ์, 2546, บทคัดย่อ) ศึกษาจริยธรรมและค่านิยมเชิงจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับมัธยมศึกษา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ผลสรุปจริยธรรมที่จำเป็นที่สุด 3 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีระเบียบวินัย (คณพล สุนทรรัตน์, 2550, บทคัดย่อ) พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ผลการสนทนากลุ่มเพื่อหาความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ของประเด็นที่จุดเน้นด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการเร่งด่วน ผลสรุปคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นที่สุด 5 ด้าน คือ ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อ ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมปิฎก (2540 ก, หน้า 41) ที่ให้แนวคิดว่าจะต้องพัฒนาจริยธรรมหลักแล้วจริยธรรมอื่น ๆ ก็จะพัฒนาด้วยในลักษณะของความสัมพันธ์ อาศัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน หรือการบูรณาการจริยธรรมนั่นเอง

1.2 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการ ในขั้นนี้ ผู้วิจัยต้องการสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบและรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการที่เหมาะสม ศึกษาหลักการและเหตุผลของหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตรบูรณาการ โครงสร้างของหลักสูตรบูรณาการ และรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการ สรุปเป็นองค์ประกอบและรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้

การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2

ผลของการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการ พบว่า หลักสูตรบูรณาการควรมีองค์ประกอบ ประกอบด้วย ดังนี้ หลักการและเหตุผลของหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตรบูรณาการ และ โครงสร้างของหลักสูตรบูรณาการ การเรียนการสอนใช้รูปแบบการบูรณาการสอดแทรก (Infusion) และรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการควรเป็นแบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ที่เกิดจากนักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำเอง (Active Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Self - Directed Learning) โดยใช้เทคนิคการสอนหลากหลายรูปแบบที่เน้นการเรียนการสอนให้นักเรียนเป็นสำคัญ โดยการให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงการกระทำ การดำเนินการ การสรุปมากกว่าครู นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สนุกสนาน มีความหลากหลาย สร้างบรรยากาศในการเรียนหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมควรมีการร้องเพลง หรือกิจกรรมนันทนาการเพื่อผ่อนคลายความเครียดของนักเรียน

2. การสร้างหลักสูตร

2.1 ผลการสร้างหลักสูตรบูรณาการ พบว่า มีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาหลายคน (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543, หน้า 77; Skilbeck, 1984, p. 22; Taba, 1962, p. 12) ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ การพัฒนาหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรอย่างรอบคอบ ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาใดๆ ก็ตามจำเป็นจะต้องมีการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ เพื่อนำความต้องการนำไปสู่การวางแผน การดำเนินการตรวจสอบและการประเมินผลการทำงานที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 16 - 17) ให้ความเห็นว่า ระบบการร่างหลักสูตรมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ระบบการร่างหลักสูตร 2) ระบบการใช้หลักสูตร และ 3) ระบบการประเมินหลักสูตร และยังคงคล้ายคลึงกับงานวิจัยของนักวิจัยอีกหลายคน ได้แก่ งานวิจัยของวิเชียร อินทรสัมพันธ์ (2546, หน้า 177) วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูมัธยมศึกษา พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร งานวิจัยของ กนกนุช วสุธารัตน์ (2548, หน้า 118) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้านการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์แห่งตนสำหรับนักศึกษาพยาบาล พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์แห่งตนสำหรับนักศึกษาพยาบาล การออกแบบหลักสูตร การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและส่วนงานวิจัยของ ดนุพล สุนทรรัตน์ (2550, หน้า 80) วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเสริมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การสำรวจและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรเสริม การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริม และการปรับปรุงหลักสูตรเสริมและงานวิจัยของ ณัฐนิชา วรรณนภาลย์ (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการสาระดนตรีแบบพหุวิทยาการ เรื่อง เพลงและภูมิปัญญาชาวบ้านเมืองแปดริ้ว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

นอกจากนี้ ผลการสร้างหลักสูตรบูรณาการยังพบอีกว่า ขั้นตอนในการสร้างหลักสูตรเป็นขั้นที่สำคัญ ต้องจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้ครบถ้วน มีความเหมาะสม และสอดคล้องกัน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่ต้องการ โดยผู้เชี่ยวชาญตัดสินหลักสูตรว่ามีค่า P.M. เท่ากับ 10.27 ซึ่งสรุปตามเกณฑ์การประเมินได้ว่าเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพสูง หรือดีมากและเมื่อแยกรายด้าน พบว่า มีค่า P.M. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.06 ด้านกระบวนการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.88 และด้านการวัดผลและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.87 ซึ่งผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรเทคนิคปยุตของค์ (ใจทิพย์ เชื้อรัตพงษ์, 2539, หน้า 16) กล่าวว่า หลักสูตรที่มีค่า P.M. ตั้งแต่ 10-18 หลักสูตรมีคุณภาพสูง หรือดีมาก แสดงว่า หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ทั้งฉบับ เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพสูง หรือดีมาก สามารถนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ

เมื่อนำหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ สามารถสรุปผลการทดลองได้ ดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับ

ประถมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างนักเรียนที่ได้รับการเรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มทดลอง) กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มควบคุม) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าสถิติโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรบูรณาการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นแล้วนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ จะส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมของครูมีเทคนิคการสอนหลากหลายรูปแบบ โดยให้นักเรียนได้คิด ได้ลงมือ และปฏิบัติจริงนักเรียนจะเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ไม่เครียดกับการเรียน สอดคล้องกับคำกล่าวของบัลดวินและวิลเลียม (Baldwin & Williams, 1988, pp. 4-5) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พูนสุข อุคม (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์แบบพหุวิทยาการร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัย ตรัง พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน 1 คณิตศาสตร์พื้นฐาน 1 และภาษาอังกฤษพื้นฐาน 1 หลังการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการสูงกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = 0.00$) ส่วนงานวิจัยของ ฌฐนิชาห์ วรรณภักดิ์ (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการสาระดนตรีแบบพหุวิทยาการ เรื่อง เพลงและภูมิปัญญาชาวบ้านเมืองแปดริ้ว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การวิจัยครั้งนี้ ประเมินผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากสภาพจริงในการปฏิบัติกิจกรรมขณะเรียน การทำงานกลุ่ม ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ เชษฐา ชาบง (2544, หน้า 45) กล่าวว่า การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงเป็นการประเมินผลเพื่อพัฒนานักเรียนสู่โลกอนาคต และศรีสมร พุ่มสะอาด (2543, หน้า 77) ซึ่งกล่าวว่า ในขณะที่ครูจัดการเรียนรู้จะต้องพิจารณาและตรวจสอบอยู่ตลอดเวลาว่านักเรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง และจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร การทำเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการวิจัยนั่นเอง

3.2 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2

ระหว่างนักเรียนที่ได้รับการเรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มทดลอง) กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน

ด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มควบคุม) เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มเป็นรายด้าน ผลปรากฏว่า ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าสถิติสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เพราะว่า หลักสูตรบูรณาการนี้มีคุณภาพสามารถที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ให้มีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้น นั่นคือ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในทางที่ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในด้านอื่น ๆ ที่จะพัฒนาเพิ่มสูงขึ้นในระดับที่พึงประสงค์ต่อไป สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของ พระธรรมปิฎก (2540 ก, หน้า 41) ที่ให้แนวคิดว่าจะต้องพัฒนาจริยธรรมหลักแล้วจริยธรรมอื่น ๆ ก็จะพัฒนาด้วยในลักษณะของความสัมพันธ์ อาศัย เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน หรือการบูรณานั่นเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย หนูแก้ว (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา พบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตย หลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยของกลุ่มควบคุม และพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองมากกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญ ส่วนงานวิจัยของ อัจฉรีย์ ศรีไตรรัตน์ (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลองที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนงานวิจัยของ จิราพร วัฒนพรสิน (2547, บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล หลังการทดลองกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในภาพรวมสูงกว่า ก่อนการทดลองกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ผลการเปรียบเทียบเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างนักเรียนที่ได้รับการเรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มทดลอง) กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ (กลุ่มควบคุม) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าสถิติโดยรวมสูงกว่า กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบอีกว่า ด้าน

ความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าสถิติสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มทดลองได้รับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ด้วยหลักสูตรบูรณาการเป็นระยะเวลาหนึ่งจึงทำให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติเชิงจริยธรรมในเชิงบวก ซึ่งถือได้ว่าหลักสูตรบูรณาการนี้มีคุณภาพที่สามารถพัฒนาเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนได้ ทำให้นักเรียนมีแนวโน้มจะตระหนักและเห็นคุณค่าของความสำคัญของการเป็นผู้มีจริยธรรม อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมการมีจริยธรรมของนักเรียนที่มีการพัฒนาเพิ่มสูงขึ้นในระดับที่น่าพอใจ สอดคล้องกับทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 32) กล่าวว่า จริยธรรมสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ถ้าได้รับการส่งเสริม และฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เอลิส และ ไวท์เลย์ (Ellis & Whitley, 1979, p. 44 อ้างถึงใน วัลลภา จันทน์เพ็ญ, 2544, หน้า 260) กล่าวว่า เมื่อบุคคลต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็สามารถทำได้โดยการปรับเปลี่ยนความคิด หรือความรู้สึกรับรู้ของตนเอง และยังสามารถสอดคล้องกับการศึกษาของ องค์อาจ พงษ์พิสุทธิบุบผา (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมผู้นำทางการเกษตรสำหรับนักเรียนโครงการอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบท (อศ.กช.) พบว่า ผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อพฤติกรรมผู้นำทางการเกษตรของการทดสอบก่อนและหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านงานวิจัยของ สุพัตรา อิน์ลาพูล (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาเหตุเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นปวช. 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษา นครปฐม พบว่า การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ทำให้นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบอยู่ในระดับ 3 ยึดประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ โดยระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบของนักเรียนก่อนใช้กิจกรรมและหลังการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการใช้กิจกรรมสูงกว่าก่อนใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และงานวิจัยของ อรพรรณ คงสีใส (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมการสอนโดยใช้โครงการเพื่อส่งเสริมความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี พบว่า หลังการทดลองใช้โปรแกรมนักเรียนมีคะแนนเจตคติในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของ มาลีรัตน์ บุญอนันตบุตร (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้จริยธรรมแบบ MCCP สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า คะแนนเจตคติต่อจริยธรรมสูงขึ้น

ร้อยละ 28.50 และมีคะแนนค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .01$ และงานวิจัยของ คณฺพล สุนทรรัตน์ (2550, บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน เปรียบเทียบเจตคติการมีคุณธรรม จริยธรรมหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานวิจัยของ จิราพร วัฒนศรีสิน (2547, บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า เจตคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล หลังการทดลองกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในภาพรวมสูงกว่าก่อนการทดลองกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จริยธรรมสามารถที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นในตัวบุคคลได้โดยเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเด็ก การพัฒนาจริยธรรมเป็นถึงจำเป็นประการหนึ่ง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของบุคคลในสังคม สำหรับการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ซึ่งเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ในกลุ่มปฏิสัมพันธ์ว่าด้วยพฤติกรรม กระบวนการทางสมอง และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ การสร้างการเรียนรู้ให้ผู้เรียนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์จริง ดังนั้น ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ส่วนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมจะดำเนินตามขั้นจากขั้นที่หนึ่งเรื่อยไปถึงขั้นที่หกจะข้ามขั้นไม่ได้ แต่ระยะเวลาในการอยู่ขั้นใดขั้นหนึ่งจะต่างกันแล้วแต่บุคคลและเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและเหตุการณ์ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม การมีบทบาททางสังคม จะมีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่งมีความเป็นสากล เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญาอีกด้วย ดังนั้น ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กจึงมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเจตคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนตามหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2

จากการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง พบว่า มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรบูรณาการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น สามารถพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งสังเกตจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากนักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ (Active Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Self - Directed Learning) โดยใช้เทคนิคการสอนเป็นกลยุทธ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สนุกสนาน มีความหลากหลาย สร้างบรรยากาศในการเรียนหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม มีการร้องเพลง และกิจกรรมนันทนาการ เพื่อผ่อนคลายความเครียดของนักเรียน เมื่อดูจากคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พบว่า คะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม แสดงว่า หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ นักเรียนกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในทางที่ดีขึ้นทั้งพฤติกรรมความซื่อสัตย์ พฤติกรรมความรับผิดชอบ และพฤติกรรมความมีระเบียบวินัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในด้านอื่น ๆ ที่จะพัฒนาเพิ่มสูงขึ้นในระดับที่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพราะว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม ใช้พลังความคิดเผยแพร่ความรู้ที่ค้นพบร่วมกันในกลุ่มให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากผู้เรียนประทับใจในสิ่งที่ดีมีคุณค่า ด้วยการกระทำ หรือแสดงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในชีวิตจริง เพื่อสะท้อนการแสดงออกทางพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ของ บลูม (Bloom) ในด้านการพัฒนาด้านจิตพิสัย เมื่อผู้เรียนรับรู้ ตอบสนอง เห็นคุณค่า จัดระบบ มีเจตคติที่ดีต่อค่านิยมนั้น ผู้เรียนก็จะปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย (ทิสนา เขมมณี, 2546, หน้า 237 - 239) และสอดคล้องกับแนวคิดของ เอลิส และไวท์ลีย์ (Ellis & Whitley, 1979, p. 44 อ้างถึงใน วัลลภา จันทรีเพ็ญ, 2544, หน้า 260) กล่าวว่า เมื่อบุคคลต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็สามารถทำได้ โดยการปรับเปลี่ยนความคิด หรือความรู้สึกรู้สึกของตนเอง

สรุปความได้ว่า คนที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาเพิ่มขึ้น ส่งผลให้จริยธรรมจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการเรียนรู้ แสดงว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาเพิ่มขึ้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงเจตคติในทางบวกมากขึ้น และส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในทางบวกมากขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรม จัดเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมเชิงเจตคติ หรือความรู้สึกที่มีระดับการพัฒนาตั้งแต่ขั้นรับจนถึงระดับสูงสุดคือ จินตเกิด กิจนิสัย ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่อยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบหลาย ๆ ประการ ทั้งในตัวบุคคลเอง ได้แก่ ความรู้ ความ คิด สติปัญญา และองค์ประกอบจากภายนอก ได้แก่ การอบรมบ่มนิสัย และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ

4 ผลการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จากการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 เมื่อเห็นจุดบกพร่อง จุดอ่อนของหลักสูตรก็สามารถนำมาเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงองค์ประกอบแต่ละส่วนของ หลักสูตรในส่วนที่ข้งบกพร่องอยู่ โดยพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินคุณภาพของหลักสูตร ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินเค้าโครงหลักสูตร และข้อคิดเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม หลังจากปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำเป็น หลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม เชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้กับ ทดลองเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเพื่อ เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 นี้ นำแนวคิด และทฤษฎี พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) และพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางของการศึกษาให้เกิดผลต่อการพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น ถ้านำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการเสริมสร้าง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ ควรคำนึงถึงระดับพัฒนาการของนักเรียน ปรับรูปแบบการบูรณาการ ปรับเนื้อหาสาระ และเทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสมกับบริบทความ แตกต่างของนักเรียน
2. ผู้สอนควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 อย่างละเอียดทุกแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอน โดยลดบทบาทของครูผู้สอน เป็นเพียงผู้ตาม ให้คำปรึกษา แนะนำ คอยสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในขณะเดียวกันเพิ่ม บทบาทของผู้เรียนเป็นผู้นำ ผู้ค้นคว้าหาองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น ครูผู้สอนควรเตรียมกิจกรรม นันทนาการเพื่อความสนุกสนาน กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจก่อนเข้าสู่บทเรียนและหลังจาก เสร็จกิจกรรมทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความตระหนักให้กับครูและนักเรียนเห็นความสำคัญความจำเป็นในการพัฒนาจริยธรรม โดยการบูรณาการสอดแทรกจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนควบคู่ไปกับการงานด้านวิชาการในทุกช่วงชั้น
2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการสอนจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง และจัดทำหลักสูตรบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำรูปแบบหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไปพัฒนาจริยธรรมด้านอื่น ๆ และทักษะด้านอื่น ๆ เช่น ทักษะทางภาษา เป็นต้น
2. ควรนำรูปแบบและวิธีการของหลักสูตรบูรณาการที่พัฒนาขึ้น ไปใช้ในการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ